

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא בתרא - דף נו

עיונים על הדף

עדות על "מעשה בראשית"

לומדים אנו בסוגיא צרף עדויות לגבי חזקת קרקע, ועדות שהזמה וכו'. מחמת דבר בעתו מה טוב, עתה ערש"ק בראשית, נראה לעסוק בצירוף עדות לגבי "מעשה בראשית".

"ויכלו השמים והארץ וכל צבאם ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות".

מהו "מעשה בראשית" - מבואר בדברי המשנה (חגיגה יא, ב), שאין זורשים בשניים ב"מעשה בראשית". מבואר בדברי הגמ', שאין מלמד לתלמידו במעשה בראשית. ומה שאמרה המשנה, "אין זורשים בשניים" הכוונה אחד והוא.

מה הכוונה מעשה בראשית. רש"י בגמ' (שם יג, א ד"ה מעשה המרכבה) כתב, שמעשה מרכבה ומעשה בראשית הן ברייתות. וכן שם (ד"ה סתרי תורה) לגבי הנידון בגמ', למי כן מוסרים סתרי תורה ואת התנאים הנצרכים לכך, כתב לבאר מה הכוונה סתרי תורה, "מעשה המרכבה וספר יצירה ומעשה בראשית והיא ברייתא" מבואר בדברי רש"י, שמעשה בראשית לא הכוונה לפסוקי תורה של בריאת העולם וכו', אלא יש ברייתא ששם מבוארים ענייני מעשה בראשית.

אולם תוס' על דברי המשנה הנזכרת ריש פרק אין זורשין (ד"ה אין), הביאו בשם ר"ת, שמעשה בראשית הכוונה, לשם הקודש הנכתב ב-42 אותיות שהוא יוצא מפסוקי התורה של בראשית והפסוק שלאחריו.

המאירי כתב בהקדמה למשנה בתו"ד, שהכוונה במעשה בראשית, "החכמה הטבעית וההעמקה בהתחלות המציאות". ובהמשך דבריו בבאור דברי ההלכות היוצאות מהמשנה כתב, "וענין מעשה בראשית הוא ידיעת חכמת הטבע ונכלל בה ידיעת שני עולמות ר"ל עולם היסודות ועולם הגלגלים".

בשלהי מסכת תענית, לגבי הקריאה בתורה שקראו אנשי המעמדות, מבואר, שקראו במעשה בראשית, ומתייחס לפסוקים שבתורה בששת ימי המעשה. וכך ביאר הרע"ב (בחגיגה שם) על המשנה ריש אין זורשין. אמנם בתפא"י כתב, שמעשה בראשית מתייחס לכל ענייני הקבלה המבארים את השתלשלות סדר הבריאה.

בדרשות הר"ן (הדרוש הראשון) בתוה"ד מביא את שיטת הרמב"ם (פ"ד מוסדי התורה) שענין מעשה בראשית הוא חכמת הטבע וכו' (בדומה לדברי המאירי לעיל) והתפלא הר"ן, איך מדוע להסתיר מהמון העם את הידיעות הללו. ועיי"ש ברוחב דבריו, שמוזכר בחכמת הטבע מאותו צד שהתחכמו בו האנשים מצד מחקרם. וממשיך לבאר את ענין החומר והצורה וכו'.

אמרו בגמ' בשבת (קט"ז, ב) כל המתפלל בערש"ש ואומר "ויכלו" מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית וכו'.

שואל הכל בו (ס"ה לה) לכאורה הוא דבר קשה, האם הקב"ה צריך שותף למעשה בראשית, הרי לפי רגילות העולם יש שותף לאדם בדבר מסוים זה נראה כאילו אינו יכול להסתדר לבד. וזה לא שייך בקודשא בריך הוא א"כ מה המעלה שכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.

מתרץ הכל בו, כאשר אדם אומר "ויכלו" ומבין ויודע מה הוא אומר, באותה שעה מתבונן הוא בחיזושו העולם ומאמין באמונה קיימת וכאילו רואה עתה את מעשה היצירה וכומו שהיה שותף לעשיית המלאכה ואז אין בזה הכחשה כי הנה אני רואה.

כלומר שהלשון "שותף" כאן משמש לא רח"ל כאילו הקב"ה צריך עזרה. אלא כדי להשריש לנו את אמונת שבת בראשית כאשר אנו אומרים ויכלו זה כעין שאנו רואים בעינינו את יצירת העולם ומאמינים ביחוד ד' ומלכותו בכל משלה.

למעשה נקטו הפוסקים הראשונים שנהגו לומר ויכלו ג' פעמים בתפילה בלחש עם הציבור ועל כוס של ברכה. (רבינו ירוחם כל בו רמב"ם שבלי הלקט ועוד) נחלקו המ"ב והחזו"א בענין אמירת "ויכלו" עם הציבור, לשון הטור מורה דהוי "עדות" לבריאת העולם, ולצורך עדות הרי צריך אמירת שני אנשים.

לדעת המ"ב, צריך לחזור אחר עוד יהודי שיאמר איתו ביחד ויכלו (אם לא אמר עם הציבור כגון שעדיין התפלל שמו"ע). ואילו דעת החזו"א, שיכול לומר ביחידות.

שאלה שכיחה: מה יקרה אדם שהתפלל שמו"ע וכאשר פסע ג' פסיעות הציבור כבר עומדים לסיים את ויכלו האם יכול להצטרף עם הציבור או שעדיין יצטרך לחזור אחר עוד אחד כדי לומר ויכלו. (לדעת המ"ב)

בתוס' (ד"ה בתוך כדי דיבור בשבועות לב, א) כתבו, ואומר ר"י דכיון שהעיד זה תוך כדי דיבור של ראשון חשיב כאילו שניהם העידו בב"א בצמצום ויכול גם הראשון לחזור ולהודות תכ"ד וכו'. עכ"ל.

למדנו מדברי התוס', שאפשר להצטרף אחד לשני וא"כ אותו אדם שסיים שמו"ע והציבור כבר התחילו לומר ויכלו כל עוד הם לא גמרו ויכול להצטרף.

אך עדיין יש מקום לעיין, שבתוס' שמענו על יחיד שיכול לחזור בו מדברי עצמו אולם מהיכן נלמד להצטרף עם הציבור.

ברמ"א (או"ח סי' קכ"ד ס"י) כתב ולא ימתין עם עניית האמן אלא מיד שכלה

הברכה יענה אמן. וכתב במ"ב ותוך כ"ד כדיבור דמי. וע"ז כתב בבה"ל באריכות ועיי"ש ז"ל לכן אפי' מי שהתחיל לענות אמן אחר כך כ"א ואחד הוא בתוך כדי דיבור של חברו ודומיא דמאי דאמרין בשבועות לענין עדות דף לב'. כאו"א בתוך כ"ד של חברו. ע"כ. למדנו מכאן שלמד ששייך צירוף לקהל בתכ"ד. יצא לנו, אפילו אם הציבור גמרו "ויכלו" כל עוד הוא מסיים שמו"ע בתוך כדי דיבור ויכל להצטרף ולומר "ויכלו".

שהצעת את הדברים לפני הגאון רבי שלמה גוטפריד שליט"א (דיין בב"ד של הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א) אמר שהדברים פשוטים שכך יעלה הדין.

מדוע עדות על ב' שערות בב' מקומות ממועט מ"חצי דבר?

לדעת ר"ע ממועט מ"דבר" שאין עדות מצטרפת לעדות לגבי נושא שלם, והנפק"מ שנוגעת לסוגיא זה לגבי כמה עדויות על שנות חזקה. לדעת רבנן למסקנת הגמ' למדו שב' כתות עדים המעידים על גדלות הבת, וכת אחת מעידה על שיערה בגבה, וכת מעידה על שיערה בכריסה, אין כאן עדות מושלמת אלא חצי דבר.

ושאלו הראשונים, הרי לפי המבואר בגמ' בנדה (נב, ב) נחלקו התנאים האם כדי להגדיר את הבת כ"גדולה" השערות צריכות להיות גדלות באותו מקום או לא, שיטת ר"ש, שמועיל שיערה בגבה ושיערה בכריסה. אולם שיטת רבנן, אין היא גדולה עד שיהיו ב' שערות באותו מקום. מעתה, בשלמא לשיטת ר"ש, מובן הנידון בגמ', שלמרות שב' שערות בב' מקומות הם ראייה לגדלות, אולם אם באו כת אחת ואמרו יש ב' שערות בב' מקומות, מועיל. אולם בב' כתות עדים, ממועט מחצי דבר. אולם לדעת רבנן, מדוע נזקקו להגיע למיעוט של חצי דבר, הרי אין סימן גדלות כלל, שהרי לדבריהם ב' שערות בב' מקומות לא מהווה שום סימן או ראייה לגדלות.

בשאלה זו דנו הרבה בראשונים, שיטת הרשב"א שגבה וכריסה עדיין מוגדרים לאור הסוגיא לפנינו כאותו מקום, והכוונה כנגד גבה וכנגד כריסה. דעת הר"י מיגאש שזה גופא אמרו רבנן שאין כאן עדות על גדלות מחמת חצי דבר כיון שהשערות אינם במקום אחד. בבעל המאור ביאר שהסוגיא לפנינו היא כשיטת ר"ש הנזכר בגמ' בנדה שלדעתו מועיל לגדלות ב' שערות שאינם באותו מקום.

סיכום הדף

נושא היום: חצב המחלק ברשויות. עדות והזמה לחזקה.

באופן שאין חלוקה פיזית בין ב' שדות הגר, אף לא מיצר או חצב, **קונה** במכוש אחד את כל החלק שנקרא שמו על שדה זו.

שלמדו את ההלכה שחצב מחלק ברשויות, ישבו רב אחא בר עויא לפני רב אסי ואמר בשם רבי אסי בר חנינא שחצב מפסיק בנכסי הגר, **וביאר רב יהודה בשם רב**, שהוא סוג של צמח שבו תיחם יהושע בן נון את הארץ ומעלתו שאינו יונק מן הצדדים.

עוד **אמר רב יהודה בשם רב**, שיהושע כתב בספרו רק את העירות העומדות על הגבולים. **אמר רב יהודה אמר שמואל** כל מקום שאראה הקב"ה למשה רבנו חייב במעשרות, לאפוקיי קיני, קניזי וקדמוני, שהובטח לאברהם אבינו, אולם בני"י לא כיבשו. **לדעת רבי מאיר** המקומות הנזכרים הם "נפתוחא" ערבאה" "שלמאה". **לדעת רבי יהודה**, "שעיר" "עמוון" "מואב". לר"ש, "ערדיסקיס" "אסיא" "אספמיא".

עדים שהעידו על חזקת קרקע, וקיבלו אותם ב"ד והוציאו את הקרקע מהמערער, **לבסוף** הזמנו העדים, **משלמים** את הכל לבעל הקרקע (המערער). **כת עדים על שנה ראשונה**, עוד כת על שניה, עוד כת על שלישית, **והזמנו** כולם, **מתחלקים** בתשלום. **שלושה אחים שכל אחד מעיד על שנה אחת**, ואיש אחר שאינו "קרוב" מצטרף עם כל את, הרי הם עדויות מחולקות ואין בהם פסול של קרוב. **אולם** לגבי הזמה מוגדרים כעדות אחת, ומשלשים בניהם את התשלום של כאשר זמם.

שיטת המשנה שכל שנה מוגדרת לעדות אחת, **אמר רבי יוסי** שהלך אבא חלפתא ללמדו תורה אצל ר"ח בן נורי, וי"א שהלך ר"ח בן נורי אצל אבא חלפתא, **אמר לו** שיש כאן ג' עדויות שמצטרפות לחזקה על הקרקע, **אולם שיטת ר"ע**, "על פי שניים עדים יקום דבר" ולמדו דבר ולא חצי דבר, אין צירוף של שנה ועוד שנה, אלא כת עדים אחת צריכה להעיד על כל החזקה. **רבנן למדו מ"דבר"**, כאשר באו כת אחת להעיד על גדלות הבת ואמרו יש שיערה בגבה, וכת שניה ואמרת שיערה בכריסה, ע"ז מיעטו דבר ולא חצי דבר.

אמר רבי יהודה, עד אומר אכלה חיטים, ועד אומר אכל שעורים, הרי זו חזקה. **ומבאר הגמ'** שמועיל כיון שאנשים לא יודעים להבחין היטב בין חיטים לשעורים, **אולם** אמר רב יהודה לר"י, שאם עד אחד מעיד על שנים 1,3,5, ועד שני מעיד על שנים 2,4,6, אין כאן חזקה, שהרי על מה שמעיד זה, אין עדות של השני.